

■
MEHMET ŞAŞA,
KELAM VE TASAVVUF AÇISINDAN MARİFETULLAH,
Nobel Yay. Ankara 2018, 388 S.

Arş. Gör.

YAKUP PEKDOĞRU

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
ypekdogru@gmail.com

Tarih boyunca düşünürlerin zihnini meşgul eden meselelerden biri bilgidir. Tanımından başlayıp bilginin imkânı, kesinliği, objektivitesi gibi konular tartışılmalıdır. Her ilim dalı kendi bilgi teorisini oluşturmaya çalışmıştır. Kelam ve tasavvuf disiplininde önemli bir kavram olan marifetullahın kelime anlamı, Allah'ın bilgisi demektir. Her ilim dalı da Tanrı'ya dair bilginin imkânını açıklama gayreti içindedir.

Çalışmada hedef, marifetullahı kelam ve tasavvuf açısından ortaya koymaktır. Mevzu, tasvirde ziyade problematik açıdan ele alınmıştır. Marifetullah, zikredilen her iki ilim dalında geniş bir literatür taraması yapılarak incelenmiştir.

Eser giriş, üç bölüm, değerlendirme ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın çerçevesi, konusu, gayesi, metodu, kaynakları ve iddiaları değerlendirilmiştir. Birinci bölümde her iki ilim dalında doğrudan ya da dolaylı olarak kullanılan kavramsal çerçeve “Bilgi”, “Bilgi Elde Etme Yolları”, “Marifetullah” ana başlıkları, “İlim”, “Marifet”, “İlim-Marifet ilişkisi”, “Yakîn”, “Duyular”, “Akıl”, “Haber”, “Kalp”, “Hatır”, “İlham ve Keşf”, “Basiret”, “Firasat”, “Müşahede”, “Nur”, “Feth” alt başlıklarıyla incelenmiştir.

Birinci bölümde, her iki ilimde bilginin epistemolojik ve ontolojik karşılıklarına değinilmektedir. Kelam, Allah'ın ilim sıfatının varlığı, ezeli olup olmaması gibi tartışmalarıyla meselenin ontolojik boyutunu irdelerken, insan bilgisinin kaynağı ve mahiyetiyle de epistemolojik yönüne değinilmektedir. Tasavvufi düşüncede ise bilgi, vebî ve kesbî şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Allah tarafından verilen ilme vebî ilim, kişinin gayretiyle, akıl yürütme ve duyularla öğrendiği ilme ise kesbî ilim denilir. Her iki disiplinde de ilmin tam bir tanımının yapılmasının zor olduğundan bahsedilmektedir. Bilginin nerde oluştuğu hem kelamcılar hem de sufiler açısından önemli olmasına rağmen üzerinde ittifak edilen husus değildir. Kelam akılda ısrar ederken Tasavvuf, akli, cüz'î ve küllî diye ikiye ayırır. Küllî aklın mahalli kalptir. Yani bilgi kalpte oluşur. Bu bağlamda marifetullah, akıl ya da kalbin Allah ile arasındaki özel ilişkidir.

Eserin ikinci bölümünde, “kelamcılarının marifetullah anlayışı”na değinilir. Tanrının bilgi objesi olması, zatının bilinemezliği ve ulûhiyet gibi meseleler bu bölümün konularını teşkil eder. Eserde, tanrı hakkında bir tarif yapıp yapılamayacağı mantık, dil ve kelam açısından ele alınır. Kelamcılar Allah'ın zatının bilinemeyeceğini ama ulûhiyetinin

yani varlığının, sıfatlarının ve fiillerinin bilinebileceğini iddia ederler. Bu sebeple hudûs ve gaye-nizam delillerini geliştirmişlerdir.

Kitabın üçüncü bölümü “Sufilerin marifetullah anlayışı”na ayrılmıştır. Marifetullahın tasavvuf disiplini içerisindeki yeri ve rolü analiz edilmiştir. Buna göre sufinin gayesi marifete ulaşmaktır. Sufilere göre marifetullahın değeri malumla/bilinenle alakalıdır. Malumun değeri bilginin değerini ortaya koyması hasebiyle Tasavvuf, kendisini ilimlerin en şerefli kabul eder.

Eserde, Tanrı’yı tam bir tarifile tanımlamanın sufiler açısından da mümkün olmadığına vurgu yapılır. Bu sebeple sufiler de Allah’ın bilinmesinde zat ve uluhiyet ayırımına gitmişlerdir. Allah’ın zatı bilinemezken uluhiyeti bilinebilir. Bu konuda mutasavvıflar kelimcilerle aynı noktada buluşurlar. Sufiler açısından Tanrı’nın bilinir olduğu hususlar; O’nun varlığını, birliğini bilmek, sıfatlarının, fiillerinin bilinebilirliği ve pratik bilgi açısından marifetullahdır.

Yazarın her iki disiplin için yaptığı şu değerlendirme dikkat çekicidir: “Bu ilim dallarının (yani kelim ve tasavvuf) ortaya koymuş olduğu verilerden istifade edebilecek kesimlerin toplumda var olduğu göz ardı edilmemelidir. Bununla beraber herkesin kendisini tanıması ve her iki ilmin kendisine hitap eden, yapısına uygun olan yönünü tespit edip marifetullah konusunda kendisini ikna edecek söylemleri tercih etmesi daha isabetli olacaktır.”